

FRANC SAL. FINŽGAR.

ŠTUDIJA.

DR. IVAN PREGELJ.

Petdesetletniki od včeraj, danes in jutri: Medved, Murnik, Govekar, Finžgar, Prelesnik in Meško. Medved je padel sredi visoke žetve, Murnik in Govekar sta bila v poldnevu davno pred moderno, Prelesnik je ugasnil kakor sredi strani odrezano poglavje — fragment, Meško se je razbohotal v plodovitost in postal trpko nerazviten in omejen v lirizmu svoje »duše«, skoro epigonski človek ob časovnosti Ivana Cankarja. Iz slovstvenega sorodstva z Medvedom in Prelesnikom, ob Mešku v poldnevu je rasel Finžgar nad Murnika in Govekarja. Njegova pisat ljska rast je tako organsko naravna, tako jasno nepatološka, da jo je mogoče verno orisati samo s slogom starejše slovstvene zgodovine in je sicer vsaka opredelba o njem netočna, prav tako kot Grafenauerjeva široka definicija, da »je na poseben način spojil starejšo in moderno tradicijo« (Kratka zgodovina, 2. izd., 202).

Približno trideset let književnega dela leži za petdesetletnim Finžgarjem. Petindvajset letnikov Doma in sveta vsebuje plodove njegovega duha in okusa; prava celina listu je njegova epika, podobno kakor je skozi petletja Ivan Cankar Matici in Schwentnerju in Župančičeva lirika Ljubljanskemu Zvonu. Iz letnika v letnik je jasnejše, da hoče biti Finžgar v leposlovju tisto, kar Krek v gibanju slovenstva in socialni misli, bolj zavedno socialni, kulturni delavec kakor pa artist v zmislu modernega subjektivizma. Saj je oseba, pa še kakšna in kolika, a se ne kaže kakor se Meško in Sardenko, se taji prav iz krvi, iz plemena in klime,

ki sta ga dali, in iz stanu, ki mu je naložil breme, biti vzgojitelj, duš pastir, biti dejanski socialc na fari in v občini. Snovnost njegove epike je neposredni doživljaj, po pravici se nazivlje sam in zavestno realista. Res je racionalist, ki psihološko zajemljivo občuti kot neokusnost romantizem stiliziranega lica (Detela: Trojka, Pregelj: Mlada Bređa) in tako negativno dokazuje sebe po lastni opredelbi, ki bi ji dal znanstveni izraz z besednostjo, verist — optimist in s tem odklonil Grafenauerjevo o poetičnem realistu, kakorkoli je sicer Grafenauerjev izraz za Finžgarja pred letom devetnajststodesetim točen.

Početki Finžgarjevega pisateljskega udeinstvovanja niso sicer brez vse romantike, pa bodisi, da ga vidimo, kako živi v »Domačih vajah«, v družbi a in o, v Vrtnu in Anseljčkovi kot Basni-goj in Naum (Gorazd!), kot pesnik in pripovednik ob klišeje iz tujine (Ptičar), kot urednik ob bolnem Tomšiču, kot predsednik literatstva na gimnaziji in v bogoslovnici, kot početnik s prvo tiskano dramo (Mladí tat), prvo povestjo (Gozdarjev sin), ki jo je Mohorjeva družba iz neznanih in neumljivih vzrokov odklonila in »Slovenec« natisnil, prvo povestjo (Zaroka o polnoči), ki ji je sodil France Lampe, da je in ni (Obiski, Biser), in je Finžgar vendarle imel svoje zadoščenje po Kraicu v Novem mestu. Leta 1896, se je Finžgar s polnim imenom poslovil od Vrtna in mladinstva (Pomladni glasi 1895!) in s polnim imenom stopil med »Dominsvetovce« k Medvedu, Hribarju in prav tesno ob Ganga, s katerim je mimo-grede izmenjal pesniško poslanico, oravi Gorenec ob »gorenjstvu« Belokranjca, reflektivnik v besednosti, ki priča vpliv tradicije (Gregorčič, Hladnica ob tvornici, Moja pot), a že zanemarija shematičnost verzov v sonetu (Če jedno samo hoče le in